

Wyrok z dnia 20 grudnia 2006 r.

I UK 201/06

Z prawa wyboru okresu przyjmowanego do ustalenie podstawy wymiaru kapitału początkowego na zasadach określonych w art. 15 ust. 6 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) nie może skorzystać osoba podlegająca ubezpieczeniu przez okres krótszy niż 20 lat.

Przewodniczący SSN Teresa Flemming-Kulesza, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), Herbert Szurgacz.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 20 grudnia 2006 r. sprawy z odwołania Jerzego J. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w B. o wartość kapitału początkowego, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 22 lutego 2006 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e n i e

Decyzją z dnia 24 czerwca 2005 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w B. ponownie ustalił wartość kapitału początkowego wnioskodawcy Jerzego J. na dzień 1 stycznia 1999 r., przyjmując do jego obliczenia podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne z dziesięciu kolejnych lat kalendarzowych od 1 stycznia 1980 r. do 31 grudnia 1989 r.

Od tej decyzji wniósł odwołanie wnioskodawca żądając ustalenia wskaźnika podstawy wymiaru w oparciu o przychody z 20 lat kalendarzowych, co jest jego zdaniem korzystniejsze.

Wyrokiem z dnia 26 października 2005 r. [...] Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku oddalił odwołanie. Sąd uznał, że ustalenie kapitału początkowego z kolejnych 10 lat jest zgodne z przepisami art. 15 i 16 w

związku z art.174 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.). Nie ma możliwości wyliczenia podstawy wymiaru z 20 dowolnie wybranych lat z całego okresu ubezpieczenia na podstawie art. 15 ust. 6 tej ustawy, gdyż wnioskodawca nie posiada łącznego okresu ubezpieczenia w wymiarze 20 lat.

Apelacja wnioskodawcy od tego wyroku została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku z dnia 22 lutego 2006 r. [...]. Sąd Apelacyjny powołał przepis art. 174 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach, który stanowi, że podstawę wymiaru kapitału początkowego ustala się na zasadach określonych w art. 15, 16, 17 ust. 1 i 3 oraz art. 18 z tym, że okres kolejnych 10 lat kalendarzowych ustala się z okresu od dnia 1 stycznia 1980 r. do dnia 31 grudnia 1998 r. W niniejszej sprawie miały więc zastosowanie zasady określone w art. 15 ust. 1 i art. 16, a nie mógł mieć zastosowania art. 15 ust. 6, który stanowi, że na wniosek ubezpieczonego podstawę wymiaru emerytury lub renty może stanowić ustalona w sposób określony w art. 4 i 5 przeciętna podstawa wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne lub ubezpieczenie emerytalne i rentowe w okresie 20 lat kalendarzowych przypadających przed rokiem zgłoszenia wniosku, wybranych z całego okresu podlegania ubezpieczeniu. Staż ubezpieczeniowy wnioskodawcy wynosi jedynie 13 lat, 9 miesięcy i 4 dni, a zatem jest krótszy niż 20 lat. Nie jest więc możliwe wybranie 20 lat, skoro składka ubezpieczeniowa była płacona jedynie przez 13 lat.

Od tego wyroku wnioskodawca wniósł skargę kasacyjną, którą oparł na podstawie naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię przepisów art. 15 ust. 6, art. 111 ust.1 pkt 3 i art. 174 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz naruszenia art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, przez nieureczywistnienie w wyroku zasad sprawiedliwości społecznej. W uzasadnieniu skargi podniósł, że na podstawie art. 111 powołanej ustawy mógł ubiegać się o ponowne ustalenie kapitału początkowego. Przepis art. 15 ust. 6 pozwala na ustalenie tej podstawy w oparciu o podstawę wymiaru składek z wybranych 20 lat z całego okresu ubezpieczenia. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2003 r., III UZP 2/03 (OSNP 2003 nr 14, poz. 338), znacznie liberalizuje treść tego przepisu poprzez wskazanie, że ubezpieczony nie musi - w braku możliwości - udowadniać wysokości podstawy wymiaru składek za okres roku lub kilku lat, co samo w sobie wskazuje na możliwość niestosowania art. 15 ust. 4 i 5, pomimo wyraźnego tym

względzie „zapisu” zawartego w ust.6. Liberalne podejście do wykładni przepisu art. 15 ust. 6 winno powodować również możliwość skorzystania z reguł ustalania wysokości kapitału początkowego w przypadku niepozostawania w okresie roku lub kilku lat w ubezpieczeniu. Za taką interpretacją przepisów przemawia konieczność urzędzistnienia przez organy państwa, którymi niewątpliwie są sądy, zasad sprawiedliwości społecznej wyrażonych w art. 2 Konstytucji RP. Inne rozumienie przepisu prowadzi do sytuacji, w której ubezpieczony przy dłuższym stażu ubezpieczeniowym przed dniem 1 stycznia 1980 r. a krótszym po tej dacie, większość okresu danego dziesięciolecia będzie miał liczone jako lata „zerowe”. W związku z tymi zarzutami skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Białymstoku do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepisy ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych określają jednakowe dla wszystkich ubezpieczonych zasady ustalania podstawy wymiaru emerytury i renty, które to zasady z mocy art. 174 ust. 3 mają zastosowanie do ustalania podstawy wymiaru kapitału początkowego. Zgodnie z art. 15 ust. 1 podstawą wymiaru emerytury i renty jest przeciętna podstawa wymiaru składki na ubezpieczenie w okresie kolejnych 10 lat kalendarzowych wybranych przez zainteresowanego z ostatnich 20 lat kalendarzowych, poprzedzających rok, w którym zgłoszono wniosek o te świadczenia. W odniesieniu do kapitału początkowego, który ustala się na dzień 1 stycznia 1999 r., okres ostatnich 20 lat kalendarzowych przypada bezpośrednio przed tą datą i został on określony w art. 174 ust. 3 jako okres od 1 stycznia 1980 r. do 31 grudnia 1998 r. Z tego okresu zainteresowany może wybrać okres kolejnych 10 lat kalendarzowych, przy czym, zgodnie z art. 16, muszą to być lata kalendarzowe następujące bezpośrednio po sobie, choćby ubezpieczony w niektórych z tych lat nie pozostawał w ubezpieczeniu. W stosunku do ubezpieczonych, których przerwy w ubezpieczeniu były tego rodzaju, że w każdym z wybranych okresów kolejnych 10 lat występowały lata bez przychodów stanowiących podstawę wymiaru składek, lata te są traktowane, jak się to określa w skardze, jako lata „zerowe”. Przepisy te traktują jednakowo wszystkich ubezpieczonych, nie można zatem

mówić o naruszeniu zasady sprawiedliwości społecznej wyrażonej w art. 2 Konstytucji RP.

Właśnie ze względu na zasady sprawiedliwości społecznej ustawa wprowadza wyjątki od przedstawionej wyżej ogólnej reguły. Jeden z nich dotyczy osób, które z przyczyn obiektywnych nie mają możliwości wyboru dziesięcioletniego okresu ubezpieczenia. Są to osoby, które do dnia 31 grudnia 1989 r. nie ukończyły 30 lat, zatem ze względu na wiek lub uczęszczanie do szkoły nie mogły pozostawać w zatrudnieniu lub prowadzić innej działalności podlegającej ubezpieczeniu (art. 17 ust. 1), a także osoby, które wprawdzie osiągnęły ten wiek lecz nie mogły podlegać ubezpieczeniu z powodu odbywania czynnej lub zastępczej służby wojskowej, korzystania z urlopu wychowawczego, albo z powodu nauki w szkole wyższej (art. 17 ust. 3 i art. 174 ust. 3a). W stosunku do tych osób do ustalenia podstawy wymiaru przyjmuje się podstawę wymiaru składek za okres faktycznego podlegania ubezpieczeniu.

Drugi wyjątek dotyczy osób, o których mowa w art. 15 ust. 6. Są to osoby, których łączny okres ubezpieczenia przekracza 20 lat. Mogą one wybrać z całego okresu ubezpieczenia, bez ograniczenia co do daty początkowej, 20 lat kalendarzowych, niekoniecznie następujących bezpośrednio po sobie, z których podstawa wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne może być podstawą wymiaru emerytury lub renty a także kapitału początkowego. W stosunku do tych 20 lat używa się określenia „wybranych z całego okresu podlegania ubezpieczeniu”, co oznacza, że także w tych wybranych latach zainteresowany musi pozostawać w ubezpieczeniu. Przyznanie ubezpieczonemu, który opłacał składki na ubezpieczenie społeczne przez okres dłuższy niż 20 lat, prawa wyboru najkorzystniejszej dla niego podstawy wymiaru wynika z tego, że emerytura i renta, a zwłaszcza kapitał początkowy, jest w pewnym sensie ekwiwalentem zgromadzonych na ten cel składek. Długi okres opłacania składek usprawiedliwia prawo wyboru korzystniejszego wariantu ustalenia podstawy wymiaru, może to jednak nastąpić tylko w granicach określonych tym przepisem. Jednym z warunków jest podleganie ubezpieczeniu w każdym z 20 wybranych lat, zatem z prawa wyboru okresu przyjmowanego do ustalenia podstawy wymiaru kapitału początkowego na zasadach określonych w art. 15 ust. 6, nie może skorzystać osoba podlegająca ubezpieczeniu przez okres krótszy niż 20 lat.

Takiej wykładni tego przepisu dokonał Sąd Najwyższy w powołanej w skardze kasacyjnej uchwale z dnia 7 maja 2003 r., III UZP 2/03, której teza brzmi następująco: przy ponownym ustalaniu wysokości emerytury od podstawy wymiaru składki na

ubezpieczenie społeczne z 20 lat kalendarzowych wybranych z całego okresu podlegania ubezpieczeniu, przypadających przed rokiem zgłoszenia wniosku, uwzględnia się również rok lub lata kalendarzowe, w których nie można wskazać podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne wobec nieudowodnienia wysokości osiąganego wynagrodzenia za pracę. Chodzi tu o takiego ubezpieczonego, który żądał obliczenia podstawy wymiaru emerytury w oparciu o wynagrodzenie uzyskiwane w wybranych przez niego 20 latach podlegania pracowniczemu ubezpieczeniu społecznemu. Od jego wynagrodzenia w każdym z wybranych 20 lat były odprowadzane składki na ubezpieczenie społeczne. Jedynie z powodu braku dokumentów płacowych nie jest możliwe udowodnienie wysokości wynagrodzenia będącego podstawą wymiaru składek na ubezpieczenie w niektórych z tych lat w sytuacji, gdy składki były odprowadzane przez pracodawcę od wynagrodzeń wszystkich pracowników globalnie a nie rozliczane indywidualnie. W takim przypadku, zdaniem Sądu Najwyższego, dopuszczalne jest wskazanie także tych lat podlegania ubezpieczeniu, w których nie było możliwości udowodnienia wysokości podstawy wymiaru opłaconych składek. Wówczas przyjmuje się zerową podstawę wymiaru składek. Ubezpieczony, którego dotyczy omawiana uchwała, jest i tak pokrzywdzony niezawinionym przez niego brakiem dokumentów płacowych (obowiązujące do dnia 14 listopada 1991 r. przepisy nie nakładały na pracodawcę obowiązku dłuższego ich przechowywania), gdyż jego podstawa wymiaru w niektórych latach zamiast uzyskiwanego faktycznie wynagrodzenia jest zerowa. Sąd Najwyższy podkreślił jednak, że do ustalenia podstawy wymiaru emerytury mogą być wskazane tylko takie lata, w których zainteresowany podlegał ubezpieczeniu i opłacał (on lub jego pracodawca) składki na ubezpieczenie społeczne. W oparciu o tę uchwałę nie mogło zostać uwzględnione żądanie wnioskodawcy przyjęcia do podstawy wymiaru kapitału początkowego zerowych przychodów z tych lat, w których w ogóle nie podlegał ubezpieczeniu. Wnioskodawca był oczywiście uprawniony do żądania przeliczenia podstawy wymiaru kapitału początkowego w oparciu o przepis art. 111 ustawy, co nie było przez organ rentowy kwestionowane. Jednakże przeliczenia można dokonać tylko w granicach określonych przepisami. Przepis art. 111 ust. 1 pkt 3 przewiduje możliwość przyjęcia podstawy wymiaru składek z 20 lat kalendarzowych wybranych z całego okresu ubezpieczenia. Jest to powtórzenie regulacji zawartej w art. 15 ust. 6, który to przepis, jak wskazano wyżej, nie ma zastosowania do wnioskodawcy. Przeliczenie mogło nastąpić tylko na podstawie art. 111 ust. 1 pkt 2, to jest w oparciu o podstawę wymiaru składek z ko-

lejných 10 lat kalendarzowych wybranych z 20 lat kalendarzowych, które w odniesieniu do kapitału początkowego wskazane są w art. 174 ust. 3. Te przepisy zostały prawidłowo zastosowane w zaskarżonym wyroku.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną.

=====